

Maslahat Ve Makasidu'ş-Şeria Kapsamında Trafik Kuralları¹**Alimcan BUĞDA**Yrd. Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Öğretim Üyesi**Fatih KUŞ**Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel
İslam Bilimleri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi**Özet**

Maslahat, şer'i bir delil olarak kabul edilmesi hasebiyle karşılaşılan meselelerde İslam âlimlerinin başvurduğu özel hüküm çıkarma yöntemlerinden bir tanesidir. İslam hukuku tarihinde kapsamı ve hukuk içerisindeki yeri açısından uzun uzun tartışılan maslahat kavramı hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Biz bu çalışmamızda maslahat ve makasidu'ş-şeria kavramlarının tanımı, çeşitleri ve İslam hukuku açısından önemine temas ettikten sonra asıl üzerinde durmak istediğimiz konuya yönelmek istiyoruz. Modern dönemde bilimin hızlı bir şekilde gelişmesi ve yeni ulaşım araçlarının üretilmesiyle birlikte, insanların can ve mal güvenliğini sağlamak için bir takım tedbirlerin alınması zorunluluk haline gelmiştir. Biz de bu çalışmamızda maslahat ve makasidu'ş-şeria kapsamında trafik kurallarının önemine değineceğiz.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Maslahat, Makasidu'ş-şeria, Trafik, Kural**Traffic Rules in the Scope of Maslahat and Makasidu's-Seria****Abstract**

Maslahat is one of the concluding methods which islamic scholars prefer due to its being accepted as a sharia testimony. In the literature, many studies are done on the Notion of maslahat, which has been argued in terms of scope and place in Islamic Law. This study firstly aims to clarify the definition and varieties of maslahat and makasidu's-seria the significance is Islamic Law, the mention about the main subject. It has become an obligation to take cautions to protect the safety of life and property as a consequence of the developments in science and transportation. Overall, this study seeks to reveal significance of traffic rules in the scope of maslahat and makasidu's-seria.

¹ Gönderi/Kabul Tarihi: 06.06.17/03.07.17

Keywords: Islamic Law, Maslahat, Makasidu's-Seria, Traffic, Rule

GİRİŞ

İnsan, toplum içerisinde hayatını devam ettiren bir varlıktır. İnsanın yaşadığı bu toplum içerisinde hak ve sorumluluklarını bilmesi ve buna göre yaşamını devam ettirmesi gereklidir. Bu bağlamda naslar, bireysel ve toplumsal bilincin oluşturulmasını gaye edinmiştir. İnsanların sosyal hayat içerisinde ilişkileri yalın olmayıp tam aksine girintili çıkıntılı, karmaşık ve çok boyutlu biçimde tezahür etmektedir. Toplum içerisinde bir düzen sağlanmadığı takdirde insanın kendi istek ve arzuları peşinde her şeyi meşrulaştırması kaçınılmaz bir son olabilir. Sonuçta adil olmayan, kaba kuvvetin hüküm sürdüğü ve düzenin sağlanmadığı bir toplumsal yapı ortaya çıkar. Bundan dolayı ideal bir toplum oluşturabilmek için bir hukuk sistemine ihtiyaç vardır.

Tam bu nokta da konumuz İslam hukukunun bireysel ve toplumsal düzeni sağlayabilme adına maksadının ne olduğuna gelmektedir. İslam hukukunda buna makasidu's-şeria da denmektedir. makasidu's-şeria, genel manada Şâri'in, şer'i hükümlerin bütününe veya genelinde göz önüne aldığı mana ve hikmettir. Özeldir ise Şâri'in, insanların tasarruflarında onların yararını ve menfaatini korumayı amaçladığı niteliklerdir (Sââtî, 1419: II, 631).

Necmeddin et-Tûfi'ye göre hiçbir akıl sahibi Allah'ın yarattıklarının genel ve de özel olarak maslahatlarını gözettiğinden şüphe etmez. Allah, yaratılıştan ve yaşamlarında onların maslahatlarını gözetmiştir (Tûfi, 1993: 31). Tûfi bu görüşünü Kur'an'dan şu ayetlerle desteklemiştir: "Ey insan! Seni yaratan, şekillendirip ölçülü yapan, dilediği bir şekilde seni biçimlendiren cömert rabbine karşı seni aldatan nedir?" (İnfitar, 82, 6-8). "Gerçekten biz yağmuru bol bol indirdik. Sonra toprağı iyiden iyiye yardım. Böylece sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için orada taneler, üzümler, yoncalar, zeytinler, hurmalıklar, sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve otlaklar ortaya çıkardık." (Abese, 80, 25-32). "Biz yeryüzünü bir döşek, dağları da birer kazık yapmadık mı? Sizi erkekli dişili eşler halinde yarattık. Uykunuzu bir dinlenme kıldık. Geceyi sizi örten bir elbise yaptık. Gündüzü de geçimi temin zamanı kıldık. Üstünüze yedi sağlam gök bina ettik. Alev alev yanan aydınlatıcı ve ısıtıcı bir kandil yarattık. Taneler, bitkiler, sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye yağmur yüklü yoğun bulutlardan şarıl şarıl yağmur yağdırdık." (Nebe, 78, 6-16). Ayetlerden açıkça anlaşılıyor ki Allah'ın yaratmış olduğu hiçbir şey amaçsız ve hikmetsiz değildir.

İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye'ye göre ise şeriat, kulların maslahatlarına binaen oluşmuştur. Bu konunun çok önemli olduğunu söyleyen Cevziyye, maslahatı bilmemek sebebiyle şeriatte onarılması mümkün olmayacak büyük

yanlılıkların olabileceğini söylemiştir. Çünkü şeriat maslahatın en üst derecesini getirmiştir. Şeriatın temel kuruluşu yaşam ve diriliş konusunda insanların maslahatı hükmüne dayanır. Ona göre maslahat tamamıyla rahmet ve adalettir. Bir mesele adaletten zulme, rahmetten rahmetin tersi olana, maslahattan mefsedete, hikmetten abese dönüşürse o şeriat değildir (Cevziyye, 1955: III, 14).

Yine Kur'an-ı Kerim'de "Allah bozguncuları sevmez" (Bakara, 2: 205). "Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği ve akrabaya yardım etmeyi emreder, fenalığı, azgınlığı ve çirkin işleri ise yasaklar." (Nahl, 16: 90). Buyrulurak İslam'ın getirdiği hükümlerin gayesinin insanların maslahatlarını gerçekleştirmek, yani insanların menfaatlerine olan şeylerin elde edilmesi, zararlarına olacak şeylerin ise giderilmesini sağlamak olduğu açıkça görülmektedir.

Peygamber (sav) "Zarar vermek ve zararlar karşılık vermek yoktur." (İbn. Mace, Ahkâm: 17). Buyuruyor. Hadisten anlaşıldığı gibi şeriatın ana gayesi insanların faydasını gözetmek ve onları her türlü zarardan muhafaza etmektir. Bu açıdan insanların maslahatları ve makasid arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu gibi bu kavramlar birbirlerinin yerinde kullanılmıştır.

Dinin maksatlarının ne olduğunu belirttikten sonra trafik kurallarının maksatları hakkında da bir şeyler söylemek gereklidir. Trafik sorunu çağımızda insanların en önemli problemlerinden bir tanesidir. İnsanların yaşamlarında bu denli önemli olan trafik ve trafik kurallarının dinin ilgi alanına girmemesi imkânsızdır. Öyle ki trafik kurallarıyla, dinin maksatları arasında bir amaç birliği bulunmaktadır. Trafik kurallarının amacı insanların can ve mal güvenliğini korumaktır. Trafik kurallarının ihlal edilmesi sonucu binlerce insan yaşamını kaybetmiş, binlercesi yaralanmış ve maddi açıdan da büyük kayıplar yaşanmıştır. Trafik kurallarının ihlal edilmesinin acı sonucunu makalemizin ilgili başlığı altında vereceğimiz istatistik verilerde daha net bir şekilde göreceğiz.

Böylesine insanların hayatını etkileyen trafik kuralları hakkında dinin sessiz kalması imkânsızdır. Çünkü dinin birincil amacı insanların yaşam haklarını ve geçimlerinin teminatı olan mallarını koruma altına almaktır. Böylesine bir amaç birliğinden sonra trafik kurallarına uymanın aynı zamanda dini bir sorumluluk olduğunu söylememizde herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

MASLAHAT

İslam hukukunda önemli bir yer tutan "maslahat" Arapça bir sözcük olup iyileşme, düzelme, elverişli bulunma v.b. anlamlara gelen "ص-ل-ح" kökünden türetilmiş ve sözlük bakımından yarar, menfaat ve iyiliğe götüren şey

anlamlarına gelmektedir (Bilmen, 2016: 133; Koca, 1996: 93). Maslahatın zıddı olarak ise mefsedet; kötü, bozuk, zararlı gibi anlamlara gelmekte olup, bu kelime de bir uyumsuzluk ve uygunsuzluk anlamı bulunmaktadır (Erdoğan, 2015: 355; Şener, 1970: 105).

Bir usul terimi olarak “maslahat” sözlük anlamından tamamıyla bağımsız olmayıp içerisinde bir “uygunluk ve elverişlilik” anlamı barındırmaktadır. Bu uygunluğun biri Şâri olan Allah’a, diğeri ise mükelleflere bakan iki yönü bulunmaktadır. Şâri’e bakan yönüyle maslahat “bir şeyin Şâri’in maksatlarına uygun olması”; mükelleflere bakan yönüyle ise “bir şeyin mükelleflerin maksatlarına uygun olması” anlamı taşır. Maslahat konusunu ele alan usulcü ve fakihlerin açıklamalarından bu ikisinin “mükelleflerin dünya ve ahiret mutluluğunun sağlanması” ortak noktasında birleştiği görülmektedir (Duman, 2012: 414-415).

İmam Gazâlî’ye göre maslahat, Şer’in amacını korumaktır. Şer’in insanlar için amacı ise, onların dinini, canını, aklını, neslini ve malını korumak olmak üzere beş noktada birleşir. İşte bu beş temel korunmasını amaçlayan her şey maslahat; bu beş temel şeyi de ortadan kaldırmayı amaçlayan her şey de mefsedet olup, bu mefsedet izale edilmesi ise maslahattır (Gazâlî, 1994: I, 333).

Maslahat kavramının, menfaat-yarar anlamında olmasından yola çıkarak, yararın insana sağladığı hazzı esas alan bazı İslam hukukçuları maslahatı, lezzet ve sebebi, sevinç ve sebebi olarak tanımlamışlardır. Bu tanımdan sonra hem lezzetin hem de sevincin maddi, manevi, dünyevi ve uhrevi olduğu vurgulanmakta, lezzet ve sevincin dar bir anlam içerisine sıkıştırılmadığına dikkat çekilmektedir. Maslahat kavramına haz esas alınarak tanım yapılması, yarar anlamı içerisinde değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu tanımları yapan İslam hukukçuları, hazlar arasında, maddi-manevi olanlar ve dünyevi-uhrevi olanlar olmak üzere ayırım yapmış ve nitelik farkını ortaya koymuşlardır (Haçkalı, 2000: 50). Maslahat kavramının ‘haz’ kavramı ekseninde tanımlanması bazı İslam hukukçuları tarafından eleştirilmiş, dinen elde edilmek istenen maslahatlar ve def edilmek istenen mefsedetlerin sırf nefsi istekler için değil, ahiret saadetine yönelik bir dünya hayatının gereklerini temin için olduğunu söylemişlerdir (Şâtıbî, 2010:II, 37).

Maslahatın tanımını yaptıktan sonra burada üzerinde durulması gereken nokta İslam’ın insanların ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran maslahat eksenli amaçlarıdır. İster dini bir temele dayalı olsun isterse beşeri bir yapıya dayalı olsun her hukukun gerçekleştirmek istediği bir amaç vardır. Hukukun amacı, ferdi veya ictimai olarak insanların hayatlarını bir düzene sokmak ve onları gelebilecek her türlü tehlikeden korumaktır.

Din insan içindir, insan din için değildir. Dinin insanlar için ortaya koymuş olduğu bütün kurallarda, insanların maddi-manevi hazları ve menfaatleri içindir. Allah hakkı olarak bildiğimiz ve dillendirdiğimiz olgular dahi ya toplum içindir ya kamu hakkıdır ya da insanların kişiliklerinin gelişmesi içindir. Çünkü Allah her şeyden beridir. Ona muhtaç olan insanlardır. Din, insanların ihtiyaçlarının karşılanması için vardır. Durum böyle olunca din bizatihi insan ve insanlık için bir rahmettir. Ama bu rahmetin insanlar için birer zahmete dönüştürülmesi de mümkündür. Buda o şeyin yanlış yere konulmasıyla mümkündür (Erdoğan, 2003: 396).

Önem Derecesine Göre Maslahatın Kısımları

Şâri'in koymuş olduğu bütün hükümlerde mutlaka birtakım genel maksatların olduğu ve bu maksatların bütün insanların ortak maslahatları olduğu bir gerçektir. Bu genel maksatların bilinmesi ve derecelendirilmesi, Şâri'in haklarında hüküm koymadığı meselelerde uyulması gereken prensipleri de bize gösterecektir. Önem derecesine göre maslahatın kısımları şunlardır:

Zarûriyyât

Şâtıbî'ye göre zarûriyyât, onsuz olamayan, din ve dünya işlerinin en iyi şekilde olması kendilerine bağlı olan hususlardır. Eğer bu hususlar olmayacak olursa, dünya işleri yolundan çıkar, düzen bozulur ve hayatın varlığı tehlike altına girer. Aynı şekilde bu hususların zarar görmesi durumunda ahiret hayatı da tehlikeye girer; kurtuluşa erme ve cennet nimetlerine kavuşma imkânı ortadan kalkar ve hüsrana maruz kalınır (Şâtıbî, 2010: II, 7).

Zarûriyyât, beş asıl olan dinin, canın, malın, aklın, neslin korunmasıdır. Maslahat mertebeleri içinde en güçlü olanı da budur. Örnek verecek olursak dinin korunması için saptırıcı kâfirin öldürülmesi, bidatine çağıran bidatçinin cezalandırılması; Canın korunması için kısas cezasının uygulanması; aklın korunması için şarap ve türevlerinin yasaklanması; neslin ve nesebin korunması için zina haddinin uygulanması; insanların yaşam dayanağı olan mallarının korunması için gaspçıların ve hırsızların cezalandırılması zarûriyyâttır. Bu beş aslın kaldırılmasının yasaklanması ve bu yönde önleyici cezaların konulması her din ve şeraitte vardır. İnsanların maslahatını gözeten din ve şeriatlarda bunların yokluğu düşünülemez (Gazali, 1994: I, 333). Bunun içindir ki dünyanın neresine giderseniz gidin adam öldürmenin, hırsızlığın, zinanın ve sarhoş edici madde kullanımının kötü birer fiil olduğunda insanlar hemfikirdir.

Hâciyyât

Haci olan maslahatlar, zaruret olmamakla birlikte bir genişlik ve kolaylık sağladığı için ihtiyaç duyulan, bulunmadığı takdirde sıkıntı ve güçlükler neden

olan şeylerdir. Bunlara riayet etmediği zaman insanlar, genellikle sıkıntı ve meşakkatlerle karşı karşıya kalırlar (Bûtî, 1982, 120).

Zaruri bir durum olmadığı halde, maslahatların sağlanmasına duyulan ihtiyaçtan dolayı Küçük kız ve erkek çocukları evlendirme yetkisinin veliye bırakılması bu kapsamdadır (Sââtî, 1419: II, 631; Yılmaz, 2010: 160). Beşeri davranışlarda helal olması kaydıyla yiyecek, içecek, giyecek, barınak ve binek gibi şeylerin iyi ve kaliteliğini kullanmanın helalliğini de hâciyyâta örnek olarak gösterebiliriz (Şâtîbî, 2010: II, 10).

Tahsîniyyât

Tahsîniyyât, Üstün ahlak anlayışına uygun bir davranış göstermek ve sağduyu sahiplerinin hoş karşılamayacağı şeylerden uzak durmaktır. Bunlar üstün ahlak anlayışının gerektirdiği şeylerdir. Tahsîniyyât, zarûriyyât ve hâciyyâtın geçerli olduğu yerlerde söz konusu olmaktadır. İbadetlerde necasetin giderilmesi, avret yerlerinin örtülmesi, güzel elbiselerin giyilmesi, nafile ibadetlerle, gönüllü yapılan sadaka ve benzeri şeylerle Allah'a yaklaşılmaya çalışılması gibi şeyleri tahsîniyyâta örnek olarak verebiliriz (Şâtîbî, 2010: II, 10-11; Bûtî, 1982, 120).

Muamelatta, necis olan şeylerin ve kamuya ait malların satımının yasaklanmasını, kölelerin imamet ve şahadetinin kabul edilmemesini ve kadınların imamet makamından uzak durdurulmalarını tahsîniyyâta örnek olarak verebiliriz (İzmirli, 2004: 105).

Dayandığı Delil Açısından Maslahatın Kısımları

Şer'i bir delil olarak maslahat, fıkıh usulü eserlerinde ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve üç başlık altında ele alınmıştır.

Maslahat-ı Mu'teber

Muteber maslahatın delil olacağına herhangi bir ihtilaf yoktur. Çünkü şeriat, muteber maslahatın itibara alınmasını emretmiştir. Bunlar makasidu's-şeria denilen dinin, canın, aklın, neslin ve malın korunması gibi hususlara hizmet etmektedir (İzmirli, 2004: 113; Duman, 2014: 150). Canın muhafazası için kısasın vacip olması, malın ve neslin korunması için nasla bazı cezaların belirlenmesi ve aklın korunması için şarabın haram kılınması muteber maslahata birer örnektir.

Maslahat-ı Mülga

Mülga maslahatlar, şer'i bir delille desteklenmeyen, başka bir ifadeyle, Sâri'in geçersizliğini belirttiği, kıymetleri olmadığını ifade ettiği, tercih

olunamayacak, hakikatleri bulunmayan, vehim ve kuruntu mahsulleri olan maslahatlardır (Bağdâdî, 1988: 91; Hasanova, 2007, 119). Bu tür maslahatlar üzerine ta'lil yapılamayacağı ve hüküm kurulamayacağı üzerine âlimler ittifak etmişlerdir (Şa'ban, 2010: 169).

Mesalih-i Mürsele

Mesalih-i mürsele hükmün kendisine bağlanması ve üzerine hüküm bina edilmesi insanlara bir fayda sağlayan veya onlardan bir zararı gideren, ancak muteber ve geçersiz sayıldığına dair belirli bir delil bulunmayan şeylerdir (Âmidî, 2003: IV, 195; Şa'ban, 2010: 170). Mesalih-i mürselenin delil olup olmayacağı konusunda İslam âlimleri ihtilaf etmişlerdir. Mesalih-i mürseleyi delil olarak kullananların başında İmam Malik ve Maliki âlimler gelmektedir. Hanbelî âlimlerde mesalih-i mürseleyi delil olarak kabul etmişler hatta Hanbelî âlimlerden Tûfî maslahat risalesi yazmış, maslahatı nassın bile önüne almış ve bu tutumundan dolayı da eleştirilmiştir (Tûfî, 1993: 23-24). Şafî âlimler mesalih-i mürseleyi insanların kendi heva ve hevesleri üzerine hüküm koyması olarak tarif etmişler ve delil olarak kabul etmemişlerdir. Hanefiler ise istihsanı delil olarak kullanmış, mesalih-i mürseleyi delil olarak kullanmamışlardır.

Kapsayıcılığı Açısından Maslahatın Kısımları

Şeriat hem ferdi hem de toplumsal olarak insanların dini ve dünyevi maslahatlarını sağlamak amacıyla vaz olunmuştur. Naslarda verilen hükümlerin, yapılması istenilen emirlerin ve uzaklaştırılması istenilen yasakların hedefi maslahatı gerçekleştirmektir. Bu durum bizim maslahatı ferdi ve toplumsal açıdan ele alarak değerlendirmemizi gerekli kılmaktadır.

Maslahat-ı Hassa

Fertlerin menfaatlerini gözetilen maslahatlardır. Fertlerin maslahatlarının meydana gelmesiyle toplumların maslahatları da gerçekleşmiş olur. Bu tür maslahatlarda öncelikle fertlerin maslahatları göz önüne alınır (Aşur, 1988: 134).

Kadının talebi üzerine kaybolan koca ile karısı arasındaki nikâh akdinin sona ermesi hakkındaki hüküm Maslahat-ı Hassa gözetilerek verilmiştir. Bu süre, kocanın barış halinde kaybolmasının üzerinden dört yıl geçmesidir. Eğer harpte kaybolmuşsa bir yıldır. Bu takdirde kaybolan kocanın karısı, hâkim evliliğin sona erdiğine karar verdikten ve şer'i iddet müddetini bitirdikten sonra başkası ile evlenebilir. Bu hüküm kaybolan kocasının, nafakasına yetecek kadar malı bulursa dahi, muallâk bir durumdan dolayı kadına gelebilecek zararı gidermek için verilmiştir (Zerka, 2007: 175-176).

Maslahat-ı Amme

Toplumun menfaatlerini düzenleyen kamu idaresinin işlerine ait hükümlerdir. Bazı zaruri durumlar meydana geldiğinde zenginlere ek vergiler koymak, ordu donatmak, köprü yapmak, arazi planlaması yapmak, nüfus sayımı yapmak, yol yapmak, hastaneler yapmak, fakirliği ve yoksulluğu giderici sosyal yardımlaşma kurumları gibi (Zerka, 2007: 173).

Müslüman olan bir kişi, kendi gayretleri neticesinde kazanmış olduğu maldan, şartlar yerine gelmesi halinde, zekâtını vermekle yükümlü tutulmuştur. (Bakara, 2: 43) Bu vazifeyi fert açısından düşündüğümüzde kendi kazandığı malın bir kısmını diğer insanlarla paylaşması maslahatının çiğnenmesi anlamına gelmektedir. Çünkü mal kazanmak ve zengin olmak, kazandığı malı korumak ve üzerinde dilediği gibi tasarruf etmek insanın en zaruri haklarından biridir. Ancak, her durumda toplumun da maslahatını düşünen Şâri, dinen zengin sayılan kimselere şartlar oluştuğunda malının bir kısmını zekât olarak vermesini emretmiştir (Bakara, 2: 110). Burada maslahat-ı amme vardır. Çünkü herhangi bir sebeple helal yoldan rızkını temin etmeye gücü yetmeyenlerin dilenir vaziyette bırakılmaması, zenginler ve fakirler arasındaki kıskançlıkların ve buna bağlı olarak olumsuz tabloların oluşmaması toplumun maslahatına olan bir durumdur.

Modern dönemde bilimin gelişmesi sonucu arabanın icat edilmesiyle, kazaları önlemek ve insan neslini korumak için iç ve dış hatlardaki trafiği düzenleyici tedbirler almak toplumun maslahatına olan bir durumdur. Şunu da belirtmek gerekir ki trafik bir kamu hizmetidir ve devletin ilgili kurumları ülkede ulaşımın sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi için gerekli tedbirleri almak zorundadır. Aksi takdirde ulaşımda huzur ve sükûnet yerini kargaşa ve kaosa bırakacaktır. Modern dönemde ulaşım hatları ülkelerin gelişmişlik düzeylerini de ortaya koymaktadır. Eğer bir ülkede ulaşım sağlıklı bir şekilde işliyorsa, can ve mal kaybı alınan tedbirler sonucu en düşük seviyede ise bu durum ülkenin ekonomik gücüne de olumlu bir katkı sağlayacaktır.

TRAFİK VE TRAFİK KURALARI

Trafik, ulaşım yollarının yayalar ve her türlü taşıt tarafından kullanılması, gidiş-geliş, seyrüsefer ve ulaşım yollarında bulunan taşıt ve yayaların tümü şeklinde tanımlanır (Birsin, 2016: I, 479). Bu hareketlerin çevreye en az zarar verecek şekilde düzenlenmesine, hazırlanan planların uygulanmasına, gerekli denetim ve kontrollerin yapılmasına dair konulan prensiplere de trafik kuralları denir (Karaman, 2017: 18).

Ulaşım araçları tekerleğin icadından beri insanoğlunun günlük hayatında önemli bir yere sahiptir. Son birkaç asırda kara, deniz ve son olarak da hava

araçlarında hızlı bir gelişim yaşanmaktadır. İnsanoğlu ulaşım araçlarındaki bu gelişime duyarsız kalmamakta, merak duymakta ve ilgi göstermektedir (Arslan, 2016, II, 40). Ulaşım araçlarındaki bu gelişme beraberinde trafik kurallarını, insan hayatı için vazgeçilmez bir unsur haline getirmiştir.

Ulaşım için kullanılan yol, otopan ve park gibi alanlar insanların ortak kullanım alanlarıdır. Bütün insanların ulaşım için bu alanlar üzerinde kullanım hakkı vardır. Bunun tabii sonucu olarak da ulaşımın sağlıklı bir şekilde yürüyebilmesi için bir takım kuralların olması gereklidir. Söz konusu kurallara uymama, hakları ihlal etme ve istismar etme yetkisi kimselere verilmemiştir. Trafik kurallarının iyi bir şekilde uygulanması, ulaşımın da bir o kadar rahat, sağlıklı, zararsız ve hızlı bir şekilde sağlanması demektir.

Ülkemizdeki Trafik Kazalarıyla İlgili Bazı İstatistikler

Makasidu's-şeria (Dinin Maksatları) ve trafik kuralları arasındaki amaç birliğine geçmeden önce ülkemizdeki trafik kazalarıyla ilgili bazı istatistik verileri paylaşmamızın çalışmamız açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu tablolarda ülkemizde ulaşım esnasında yıllara göre yaşanmış can kayıpları, hasar oranları, yaralı sayıları vb. veriler bulunmaktadır. Bu verileri incelediğimiz zaman trafik kurallarının ihlal edilmesinin acı sonucunu hep birlikte idrak etmiş olacağız.

Tablo-1: (2004-2013)

Yıl	Toplam kaza sayısı	Yaralanmalı kaza sayısı	Hasarlı kaza sayısı	Ölü sayısı	Yaralı sayısı
2004	537352	77008	460344	4427	136437
2005	620789	87273	533516	4505	154086
2006	728755	96128	632626	4633	169080
2007	825561	106994	718567	5007	189057
2008	950120	104212	845908	4236	184468
2009	1053346	111121	942225	4324	201380
2010	1106201	116804	989397	4045	211496
2011	1228928	131845	1097083	3835	238074

2012	1296634	153552	1143082	3750	268079
2013	1207354	161306	1046048	3685	274829

Rakamların incelenmesinden anlaşıldığı üzere ülkemizde on yıl içerisinde trafik kazalarında 42447 kişi hayatını kaybetmiş, binlerce kişi yaralanmış ve ülke ekonomisi de büyük bir zarara uğramıştır (Karaman, 2017: 142).

2014 yılında yaşanan trafik kazalarının nedenleri incelendiğinde, ilk sırada sürücülerin olduğu görülmektedir. Buna göre toplam 193215 kusurun %88,6'sı sürücü kusurları, %9,4'ü yaya kusurları, %1'i yol kusurları, %0,6'sı taşıt kusurları, %0,5'i yolcu kusurları olarak kayda geçmiştir (Karaman, 2017: 140). Bu verilerden de açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki trafik kazalarının büyük bir kısmı kural ihlalden kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde 2015 Yılı'nın ilk on ayının istatistik verilerine göre karayolları trafik kazalarında 3234 kişi yaşamını kaybetmiştir. Yine istatistikler her gün 600 her bir saatte 27 trafik kazasının olduğunu belirtmektedir (Sinanoğlu, 2016, II, 73).

Bu trafik ihlallerinin neler olduğu noktasında da bazı tespitler yapılmıştır: Araç hızını yol, hava ve trafiğin akışına göre ayarlamamak, Kavşak geçiş önceliğine uymamak, takip mesafesine dikkat etmemek, manevraları düzenleyen genel şartlara uymamak, dönüş kurallarına uymamak, aşırı hız yapmak, kemer takmamak, yolcuların kemer takmalarına dikkat etmemek, canlı veya cansız varlıklara çarpmak, kırmızı ışıkta durmamak, görevlilerin ikazlarına uymamak, taşıt girmesinin yasak olduğu bölgelere girmek, şerit ihlali yaparak makas atmaya çalışmak, bayan sürücülerini trafikte sıkıştırmaya çalışmak, araçlarda müziğin sesini çok açmak, geçme yasağı olan yerlerden geçmek, yolcu indirme ve bindirme kurallarını ihlal etmek, alkol veya bazı uyuşturucu maddeler alarak trafiğe çıkmak gibi birçok madde sıralayabiliriz (Arslan, 2016, II, 40-41). Bu maddelerden de anlaşıldığı üzere trafik kazalarının büyük çoğunluğunun sürücü kusurları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

MAKASİDU'Ş-ŞERİA BAĞLAMINDA TRAFİK KURALLARI

Yukarıdaki istatistikleri incelediğimiz zaman görüyoruz ki trafik, sonuçları itibarıyla insan hayatını büyük ölçüde etkilemektedir. Dinin maksatları ve trafik kurallarının maksatları arasında büyük bir amaç birliği bulunmaktadır. Dinin, canın, malın, neslin ve aklın korunması İslam âlimleri tarafından dinin maksatları olarak zikredilmiştir. Trafik kurallarının maksatlarına da baktığımız

zaman görüyoruz ki amaç insanların her türlü can ve mal emniyetini güvence altına almaktır.

Trafik kuralları, can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan ve uyulduğunda da büyük ölçüde bunu sağlayan tabii-fitri kurallardan oluşmaktadır. Kur'an-ı Kerim'deki medeniyetin temeline işaret eden şu ayet bu tür tabii kurallara uymayı emretmektedir. "İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir. İyi davranış Allah'a karşı gelmekten sakınan insanın davranışdır. Evlere kapılarından girin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz." (Bakara, 2: 189). Birçok âlime göre bu ayet, her işi kendi kuralları içerisinde layık-ı vechiyle yapmayı, kural dışılıktan sakınmayı emretmektedir (Köse, 2016: I, 21).

Hz. Peygamber, "Yollarda oturmaktan uzak durun buyurduğunda sahabe, Ya Rasulallah! Bizim yollarda oturmamız kaçınılmaz bir şeydir. Çünkü biz yollarda buluşup konuşuruz dediğinde Hz. Peygamber: Mademki yolu bu şekilde kullanıyorsunuz o zaman hakkını verin buyurunca ashabın, yolun hakkı nedir? Sorusuna, Peygamber (sav) şu cevabı vermiştir: Yolda seyredenlere karşı gözü indirmek, bakışlarla onları rahatsız etmemek, eziyet verecek şeylerden uzak durmak, selama mukabelede bulunmak, iyiliği hâkim kılmak, kötülüğü engelleme çabası içerisinde olmak." buyurdu (Buhari, "Mezalim": 22). Bu hadisin farklı rivayetlerinde bazı ilaveler bulunmaktadır. Bu ilaveler: "Güzel sözlü olmak" (Müslim, "Selam": 2). "Yolunu şaşırana yol göstermek, aksırıp da hamd edene yerhamukellâh demek, yardıma muhtaç olanlara yardım etmek" (Ebu Davud, "Edeb": 12). "Haksızlığa uğrayanlara yardımcı olmak, selamı yaymak" (Tirmizi, "İsti'zan": 30). Başka bir hadisinde "İman yetmiş yahut altmış küsur şubedir. Bunların en üstünü La ilahe illallah demektir. En alt seviyesi de yoldan eziyet veren şeyleri kaldırmaktır." (Müslim, "İman": 58) buyuruyor. Peygamber (sav) döneminde bu günkü gibi bir trafik ağı söz konusu olmasa da yol ve yolculuk adabının olduğu hadislerden açıkça anlaşılmaktadır. Günümüzde özellikle toplu taşıma araçlarında insanların birbirlerinin haklarına riayet etmesi, birbirlerine rahatsızlık vermemesi, eziyet etmemesi, yaşlı insanlara ve hamile kadınlara oturma önceliğinin verilmesi, uzun süreli göz temaslarından kaçınılması vb. davranışlar yol ve yolculuk adabına birer örnektir. Aynı şekilde trafik esnasında gereksiz yere korna kullanılmaması, trafiğin tıkağında yerlerde insanların sabırlı olması, aceleci olunmaması, trafik kurallarına uyulması ve tartışma esnasında yapıcı bir tutum içerisinde olunması gibi davranışlarda hadisten çıkarılacak sonuçlardan bazılarıdır.

Dinin Korunması

Şeriatın maksatlarından olan dinin korunması, trafik ve trafik kurallarıyla doğrudan ilgili değildir. Buradan maksat insanların, din ve vicdan hürriyetini

koruma altına almaktır. Dinden saptıracak her türlü sapkınlık ve fesattan insanların inançlarını muhafaza etmektir.

Ancak dinin korunması maksadı ile trafik kuralları arasında kesişen noktalar bulmak mümkündür. Bu anlamda trafiği insanların inanç ve ibadet hürriyetlerini rahatça kullanabilecekleri şekilde düzenlemek, hac ve umre için kutsal mekânlara ulaşımı kolaylaştırmak trafik kurallarıyla dinin maksatları arasında kesişen noktalardan biridir. Örnek olarak hac mevsiminde trafiğin doğru bir şekilde düzenlenmemesi hem hac ibadetinin var olan meşakkatinin daha da zor hale gelmesine hem de onlarca kişinin ölümüne sebep olmaktadır (Arslan, 2016: I, 46).

Canın Korunması

Şeriatın maksatlarından olan canın korunması, trafik ve trafik kurallarıyla doğrudan ilişkilidir. Çünkü din, canı korumak için gerekli bütün tedbirlerin alınmasını emretmiştir. Trafik kurallarındaki en büyük amaç ise insanların can ve mal güvenliğini olabildiğince korumaya çalışmaktır. Bu amaç birliğini dikkate alarak diyebiliriz ki: Birincil amacı insan hayatını korumak olan trafik kurallarına uymak dinen vacip; trafik kurallarını ihlal ederek insan hayatını tehlikeye atmak da dinen yasaktır.

Trafik kurallarına uymanın yanı sıra trafiğe çıkmadan önce sürücülerin de gerekli bütün tedbirleri almaları gerekir. Araç bakımlarını yaptırmaları, tekerlekleri kontrol ettirmeleri, yolculuk esnasında uyulması gereken kurullarla ilgili yolculara gerekli bilgilerin verilmesi, seyir esnasında telefonla ilgilenilmemesi ve trafikte sigara içmemek gibi önlemler de trafikte can ve mal kaybını en aza indirgeyecektir.

Kur'an-ı Kerim'de "Kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur." (Maide, 5: 32). Buyrulmaktadır. Bu ayetten de açıkça anlaşılıyor ki İslam, insan hayatını kutsal saymış, bir kişiyi öldürmeyi bütün insanlığı öldürmek kadar büyük bir suç; bir can kurtarmayı da bütün insanlığı kurtarmak kadar güzel bir davranış olarak kabul etmiştir. O halde insan hayatına ve onuruna duyulan saygıdan dolayı trafik kurallarına uymanın sevap; ihlal etmenin de günah olduğunu söylemek mümkündür.

İslam, insan hayatına kasteden her türlü fiili yasaklamış ve müeyyide koymuştur. Kur'an-ı Kerim'de "Kısasta sizin için hayat vardır. Ey akıl sahipleri umulur ki sakınırsınız" (Bakara, 2: 179). Buyrulmaktadır. Trafik kazası yoluyla meydana gelen suçların kasıtlı olarak ölüme sebebiyet veya yaralama suçları kapsamında değerlendirileceğinden kuşku yoktur. Bundan dolayı modern dönemde trafik

esnasında işlenen suçları kısas ayeti kapsamında değerlendiren birçok akademik çalışma yapılmıştır.

Aklın Korunması

Hiç şüphesiz akıl, Allah'ın insanoğluna verdiği en büyük nimetlerden bir tanesidir. Akıl olmadan insanların sorumluluklarını yerine getirebilmeleri mümkün değildir. Kişiyi toplum için yük, sıkıntı ve kötülük vasıtası haline getiren felaketlerden akıllı muhafaza etmek dinin maksatlarından biri olarak görülmüştür. Akıl sadece dini görevlerini yerine getirmek için değil, aynı zamanda hayatın içerisinde icra ettiğimiz her türlü faaliyetin düzgün bir şekilde işlemesi için de gereklidir. Bu sebepten İslam aklın muhafazası için her türlü tedbiri almıştır (Gazâlî, 1994: I, 333).

Bu sebeptendir ki İslam, akıllı devre dışı bırakan her türlü içki ve uyuşturucu maddelerini yasaklamıştır. Kur'an-ı Kerim'de "Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerden ibarettir. Bunlardan kaçınınız ki kurtuluşa eresiniz. Şüphesiz şeytan içki ve kumar yoluyla aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?" (Maide, 5: 90-91). Diye buyrulurak akla zarar veren maddelerin yasaklanma sebepleri de açıkça belirtilmiştir.

Trafığın en iyi şekilde yürümesi için de sürücülerin akıl sağlıklarının yerinde olması gerekir. Aklın muhafazası konusunda da dinin maksatları ile trafik ve trafik kuralları arasında bir amaç birliği bulunmaktadır. Trafik esnasında insanların can ve mal güvenliğini sağlamak için sürücülerin alkol ve uyuşturucu madde kullanmaları yasaklanmış ve kullananlar hakkında da yasal sorumluluk getirilmiştir. Çünkü trafik esnasında insanın canını ve malını koruması için aklını ve dikkatini en yüksek düzeyde kullanması gerekir.

Neslin Korunması

Dinin maksatlarından olan neslin korunması, insan neslinin devamlılığına mani olan ve bozulmasına sebep olan her türlü şeyden korunması demektir. Bundan dolayı İslam, zinayı yasaklamış ve zina yapanlar hakkında had cezası uygulanmasını emretmiştir. Aynı şekilde İslam, insan neslinin devamı için evliliği emretmiş, üremeyi engelleyen durumları yasaklamış ve çocukların her türlü zararlı alışkanlıklardan muhafaza edilmesini emretmiştir.

Trafik kuralları da insan hayatını korumayı amaç edindiğinden dolayı neslin korunmasına da hizmet etmektedir. Yolculuk esnasında çocuklar için oto güvenlik koltukları kullanılmasının zorunlu hale getirilmesi geleceğimizin teminatı olan çocukları korumak için trafik kurallarının aldığı tedbirlerden bir tanesidir. Yapılan araştırmalara göre oto güvenlik koltukları kullanılmasının

zorunlu olduğu ülkelerde çocuk ölümü %3 civarındayken, zorunlu olmayan ülkelerde bu oran %46 civarındadır (Arslan, 2016: I, 57). Ülkemizde insanlar düğün merasimleri ve asker uğurlamaları gibi törenlerde konvoylar oluşturmaktadır. Bu konvoylar esnasında trafik kurallarının ihlal edilmesi veya alkol kullandıktan sonra bu tür konvoylara iştirak edilmesi sonucu yaşanan trafik kazalarında aynı aileden birçok kişi hayatını kaybetmektedir. Buda İslam'ın maksatlarından olan neslin devamlılığına mani olan bir durumdur.

Malın Korunması

Arap dilinde mal kelimesi “malik olunan her türlü şey” anlamında kullanılır. Mal, insanın doğası gereği kendisine bir ihtiyaç ve istek duyduğu; gerekli olduğunda kullanılmak üzere doğrudan saklanıp korunması mümkün olan şey demektir. İslam, mal ve mülkiyet edinme hakkını korumak, gereksiz yere bu hakkın zayi olmasını engellemek için çeşitli tedbirler almıştır. İsrâf, faiz, kumar, yol kesme, çalma, gasp, yağmalama, hile, aldatma, rüşvet, karaborsa ve dolandırıcılık gibi şeyleri yasaklayarak haksız kazancın önüne geçmeye çalışmıştır (Arslan, 2016: I, 57-58).

Trafik kuralları insanların can ve mal güvenliğini sağlamak için vardır. Bundan dolayı İslam'ın maksatlarından olan malın korunması ile trafik kuralları bir amaç birliği içindedir. Yukarıdaki istatistik verileri incelediğimiz zaman görüyoruz ki binlerce cana mâl olan trafik kazalarının getirdiği diğer bir olumsuz sonuç ise milli servetin heba olmasıdır. Günümüzde insanlar çeşitli yollarla borç altına girerek otomobil sahibi olmaktadır. Ancak trafik kurallarının ihlalden kaynaklı kazalar sonucu oluşan maddi kayıpları karşılayamayan aileler büyük sıkıntılar çekmektedirler. İslam ise insanların bu tür sıkıntılar çekmesini istemeyen, hem dünyevi hem de uhrevi saadeti amaçlayan bir dindir. Bu açıdan da trafik kurallarının büyük bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

İslam, esas itibarıyla insan maslahatlarına, fert ve toplum menfaatlerine çok büyük önem vermiştir. Fert ve toplum maslahatının sağlanabilmesi için de her türlü tedbiri almıştır. İslam âlimleri insanların hem dünyevi hem de uhrevi saadeti için gerekli olan bu maslahatları makasidu'ş-şeria başlığı altında dinin korunması, canın korunması, aklın korunması, neslin korunması ve malın korunması olmak üzere beş esas üzerine kurmuşlardır. Trafik kurallarının koyulmasındaki amaçta insanların can ve mal güvenliğini sağlamaktır. Bu durumda dinin maksatları açısından trafik kurallarını değerlendirdiğimiz zaman trafik kuralları rahatlıkla dinin kuralları olarak görülebilir.

Trafik kurallarına uymanın aynı zamanda dini bir görev olduğu bilincinin insanlara verilmesi gereklidir. Camilerde vaaz ve hutbelerde bu konu sık sık işlenmeli, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından her kademedede din ve trafik başlığı altında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarına konulmalı, sempozyumlar ve konferanslar düzenleyerek bir farkındalık oluşturulmalıdır.

Trafik kurallarının ihlal edilmesiyle oluşan sonuçların insanlığa getirdiği külfet, terör ve savaşıardan daha fazladır. Buna rağmen her gün çevremizde meydana gelen trafik kazalarına karşı toplumda bir duyarsızlık bulunmaktadır. Müslümanların birçoğu meydana gelen trafik kazalarını kader inancına bağlamaktadır. Oysaki doğru bir tevekkül inancıyla basit önlemler alınarak birçok trafik kazası önlenir.

Trafik kurallarına uymakla elde edilen fayda, İslam'ın hedeflediği sonuçlardan olduğu gibi tam tersi trafik kurallarının ihlal edilmesiyle ortaya çıkan zararda İslam'ın insan hayatından uzaklaştırmayı amaçladığı zararlarıdır. Dinin maksatlarıyla trafik kuralları arasındaki bu amaç birliğinden sonra bu kurallara uymanın Allah'ın emri veya tavsiyesi, bu kurallara uymamanın da Allah'ın yasağı veya hoşlanmadığı bir iş olduğu rahatlıkla söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Âmidî, Ebu'l-Hasan Seyfeddin Ali b. Muhammed b. Salim (2003), **el-İhkam fi Usulî'l-Ahkâm**, Darü's-Sumeyi, Riyad.
- Arslan, Hasan (2016), “**Trafikte Dini Tutum Ve Davranışın Rolü**”, İnönü Üniversitesi Din Ve Trafik Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, ss. 39-57.
- Arslan, Hulusi (2016), “**Dinin Amaçları Açısından Trafik Kuralları**”, İnönü Üniversitesi Din Ve Trafik Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, ss. 47-60.
- Aşur, Muhammed Tahir (1988), **İslam hukuku Felsefesi**, (Çeviren: Mehmet Erdoğan-Vecdi Akyüz), İklim Yayınları, İstanbul.
- Bağdâdî, Abdü'l-Mü'min ibn. Abdülhak (1988), **Kavâidü'l-Usûl ve Meâkidü'l-Fusul**, Camiatü Ümmi'l-kura, Mekke.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (20016), **İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü**, (Hazırlayan: Abdullah Kahraman), Nizâmiye Akademi, İstanbul.
- Birsin, Mehmet (2016), “**İslam Ceza Hukukuna Göre Alkollü Araç Kullanarak Ölüme Sebebiyet Verme Suçu Ve Cezası**”, İnönü Üniversitesi Din Ve Trafik Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, ss. 479-504.
- Bûtî, Muhammed Said Ramazan (1982), **Zavâbitü'l-Maslaha fi'ş-Şerîati'l-İslâmiyye**, Müesseseti'r-Risale, Beyrut.
- Cevziyye (1955), **İbn. Kayyim, İlamu'l-Muvakkîn an Rabbi'l-Âlemin**, Thk: Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Matbaatü's-Saade, Kahire.
- Duman, Ali, **İslam Hukuk Usulü Dersleri** (2014), Öncü Kitap, Malatya.
- Duman, Soner (2012), “**İslam Hukuk Metodolojisinde İmam Gazzali'nin Maslahat Düşüncesine Katkıları**”, 900. Vefat Yılında İmam Gazzali; Milletler Arası Tartışmalı İlmî Toplantı, 07-09 Ekim 2011 İstanbul, ss. 414-441.
- Erdoğan, Mehmet (2003), “**Makasid-ı Şerî'a Bağlamında Sünnet Ve Hadisin Anlaşılması**”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 391-406.
- Erdoğan, Mehmet (2015), **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, Ensar Neşriyat, İstanbul.

- Gazali, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, el-Mustasfa (1994), **KİTAP ADI YOK** (Çeviren: Yunus Apaydın), Rey Yayıncılık, Kayseri.
- Haçkalı, Abdurrahman (2000), “**İslam Hukuk Metodolojisinde Maslahat Tanımları ve Bunların Analizi**”, İslami Araştırmalar Dergisi, İstanbul, sayı: 1, cilt: 13, ss. 47-62.
- Hasanova, Samire (2007), **Modernleşme Sürecinde İslam hukukunda Maslahat Tartışmaları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İzmirli, İsmail Hakkı (2004), **İlm-i Hilaf**, (Hazırlayan: Ali Duman), Malatya.
- Karaman, Fikret (2017), **Trafik Kazalarının Önlenmesinde Yeni Bir Umud**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- Koca, Ferhat (1996), “**İslam hukukunda Maslahat-ı Mürsele Ve Necmeddin et-Tûffî'nin Bu Konudaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi**”, İLAM Araştırma Dergisi, cilt: I, sy. I, ss. 93-122.
- Köse, Saffet (2016), “**Trafik Kuralları**”, İnönü Üniversitesi Din Ve Trafik Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, ss. 18-45.
- Sââfî, Muzafferuddin Ahmed b. Ali el-Bağdâdî İbnü's (1419), **Nihâyetü'l Vusûl ilâ İlmi'l-Usûl**, Camiatu Ümmi'l-Kura, Mekke.
- Sinanoğlu, A. Faruk (2016), “**Normların Sürücüler Tarafından Belirlendiği Toplumda Trafik Kazaları Ve Din**”, İnönü Üniversitesi Din Ve Trafik Sempozyumu, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, ss. 73-79.
- Şa'ban, Zekiyyüddin (2010), **İslam Hukuk İlminin Esasları**, (Çeviren: İbrahim Kâfi Dönmez), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Şâtıbî, Ebu İshak (2010), **el-Muvafakat**, (Çeviren: Mehmet Erdoğan), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Şener, Abdülkadir (1970), “**İslam hukukunda Maslahat Ve Mefsedet Anlayışı**”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt: XVIII, ss. 105-108.
- Tûfî, Necmeddin (1993), **Risale Fi Riayeti'l-Maslaha**, Lübnan.
- Yılmaz, Ömer (2010), **Makasid Düşüncesinin Ortaya Çıkışı Ve İlk Kaynakları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zerka, Mustafa Ahmed (2007), **İslam Hukuk Ekolleri ve Maslahat Prensibi**, (Çeviren: Ali Pekcan), Rağbet Yayınları, İstanbul.

